

--teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in 'de balie' op donderdag 1 april 2021. (13.30 uur tot ±15.10 uur) via video-opname vanaf tweede paasdag 5 april 12 uur 's middags uitgezonden en daarna nog altijd te bekijken op de facebookpagina van de balie.

--[klik op deze link voor de uitzending](#)

--het begin

Improvisatie mdk

donderdag 1 april is witte donderdag te en maandag 5 april, eerste maandagmiddag van de maand voor het live uitzenden van 'de eerste republiek', dus tweede paasdag.

de balie, als openbaar debat- en cultuurcentrum, is op tweede paasdag gesloten, dus is er het verzoek 'de eerste republiek', normaal op de eerste maandagmiddag van de maand als live-uitzending te zien, nu op witte donderdagmiddag 1 april nu om vanaf half 2 middags live uit te zenden.

dus nu donderdagmiddag 1 april om half 2 middags zal vanuit de balie een live-opname van 'de eerste republiek' gemaakt worden, die pas maandagmiddag 5 april, 2e paasdag, de eerste maandag van de maand zal worden uitgezonden.

op tweede paasdag, drukt iemand om 12 uur middags op een knop, zodat iedereen vanaf 12 uur middags een live-uitzending van 'de eerste republiek' zal kunnen zien.

al zo'n 29 jaar lang is 'de eerste republiek' altijd op de eerste maandagavond van de maand met publiek en deelnemers, gratis toegankelijk, al zo'n 15 jaar vanuit de balie.

er is ooit gekozen voor de eerste maandagavond van de maand, omdat de meeste toneelspelers dan geacht worden vrij van verplichtingen te zijn.

door omstandigheden van epidemische aard wordt 'de eerste republiek' momenteel die eerste maandagmiddagen van de maand om 12 uur 's middags live uitgezonden.

we zijn tot nu toe, vanaf november, toevallig steeds met zijn dertien; er is geen echt publiek.

er ontstaat paniek in mijn hoofd: kenmerkend bij paniek (een paniekaanval) is de denkwijze. omdat het brein 'gevaar' - en dat is bij een paniekaanval meestal verondersteld gevaar - signaleert, probeert het een oplossing te zoeken om het aan te kunnen. kenmerkend aan deze 'paniekdenkwijze' is dat die vaak niet wordt gekenmerkt door verstandelijke oplossingen, maar meer door onlogische, emotioneel geladen gedachten. meestal worden deze gedachten na de paniekaanval als vreemd en uitzonderlijk beschouwd:

als je zou weten, of er zou er achter komen, dat op maandagmiddag 5 april, 12 uur 's middags, de live-uitzending vanuit de balie niet de echte live-uitzending van maandagmiddag van de eerste maandagmiddag van de maand van 'de eerste republiek' is, maar de opname van donderdagmiddag 1 april vanaf half twee 's middags, of iemand had doorverteld dat op witte donderdagmiddag om half twee middags de live-uitzending van de eerste maandagmiddag van de maand van 'de eerste republiek' is opgenomen om op 2e paasmaandag om 12 uur middags als de eerste maandagmiddag van de maand van 'de eerste republiek' als live-uitzending uit te zenden, dan weten we dat we als toneelspelers voor deze zoveelste keer als onbetrouwbaar te boek zullen staan.

het voordeel van de eerste maandagavond van de maand van 'de eerste republiek' is, dat er dan publiek bij is en dat toneelspelers dan op volstrekt professionele wijze hun onbetrouwbaarheid kunnen tonen.

mijn paniek vliegt de lucht in als mijn collega m. vraagt of we dinsdagmiddag (we gaan een nieuw stuk lezen; de voorbereidingen gaan door) eerder kunnen afspreken, omdat ze een kaartje heeft:

'een kaartje? er zijn toch geen voorstellingen momenteel? is het een geprivilegieerd kaartje? waarom heb ik geen kaartje? heb ik iets gemist? krijgt iedereen kaartjes en slaan ze me over? word ik gewoon vergeten? is het een vrijkaartje? en van wie dan?'

het gaat om een kaartje voor het zwembad.
en natuurlijk kunnen we dinsdag eerder afspreken.

na onze dialoog leest j. een geweldig fragment uit 'der untergeher' ('de onderspitleder') van thomas bernhard voor.

ik lees een gedicht van johnny van doorn voor: 'mijn kutzwager q' en tijdens het lezen denk ik: 'misschien is dit toch niet goed of geschikt en is 'colourful tableau 125' beter, maar ik kon niet meer en een gedicht lezen en tegelijk een ander gedicht opzoeken en dan ook nog net doen alsof dat allemaal vanzelf gaat.

ik ben die ochtend voor eerste keer vanaf mijn nieuwe woon-werkplek hierheen vertrokken.

jan joris lamers

thomas bernhard

fragment uit: der untergeher 1983

vertaling: chris bakker 2020

--de onderspitleder

een monumentale wereld had het willen zijn en een belachelijk detail is ervan overgebleven, zei hij, dacht ik, zo

gaat het met alles. het zogenaamde grote is ten slotte op het punt aangeland waarop we enkel nog geraakt worden door zijn belachelijkheid, deerniswekkendheid. ook shakespeare schrompelt voor ons tot iets belachelijks ineen als we een helder moment hebben, zei hij, dacht ik. al zo lang vertonen de goden zich alleen nog maar met baard op onze bierpullen, zei hij, dacht ik. alleen de domme bewondert, zei hij, dacht ik. de zogenaamde geestemens put zich uit in een, naar hij meent, baanbrekend werk en heeft zich als het erop aankomt toch alleen maar belachelijk gemaakt, hij mag dan schopenhauer heten of nietzsche, dat doet er niet toe, hij mag kleist geweest zijn of voltaire, wij zien een aandoenlijk mens die zijn verstand misbruikt heeft en zichzelf ten slotte ad absurdum heeft gevoerd. die ingehaald en achterhaald is door de geschiedenis. onze grote denkers hebben we in onze boekenkasten opgesloten, van waaruit ze ons, voor eeuwig tot lachwekkendheid veroordeeld, aanstaren, zei hij, dacht ik. dag en nacht hoor ik het gejammer van de grote denkers die we in onze boekenkasten hebben opgesloten, die lachwekkende grote geesten als schrompelkoppen achter glas, zei hij, dacht ik. al die lieden hebben zich aan de natuur vergrepen, zei hij, ze hebben een ernstig misdrijf tegen de geest begaan, daar worden ze voor gestraft en door ons voor altijd in onze boekenkasten gezet. want in onze boekenkasten stikken ze, dat is de waarheid. onze bibliotheken zijn om zo te zeggen strafinrichtingen waarin we onze grote geesten hebben opgesloten, kant uiteraard in een cel alleen net als nietzsche, net als schopenhauer, net als pascal, net als voltaire, net als montaigne, de hele groten in eenpersoonscellen, alle anderen in massacellen, maar allemaal voor eeuwig en altijd, mijn beste, voor altijd en tot in de eeuwigheid, dat is de waarheid. en o wee als een van deze misdadigers op de vlucht slaat, ontsnapt, onmiddellijk wordt hij om zo te zeggen

kapot- en belachelijk gemaakt, dat is de waarheid. de mensheid weet zich tegen al deze zogenaamde grote geesten te beschermen, zei hij, dacht ik. de geest wordt, waar hij ook opduikt, kapotgemaakt en opgesloten en hij wordt uiteraard altijd onmiddellijk tot een kwade geest bestempeld, zei hij, dacht ik, terwijl ik het plafond van de gelagkamer bekeek. maar het is allemaal onzin wat we beweren, zei hij, dacht ik, wat we ook beweren, het is onzin, en ons hele leven is één grote onzinnigheid. dat had ik al vroeg door, ik was nog maar net beginnen te denken of ik had het al door, we verkopen alleen maar onzin, alles wat we zeggen is onzin, maar ook alles wat tegen ons gezegd wordt is onzin, als eigenlijk alles wat gezegd wordt, er is op deze wereld tot op heden alleen maar onzin gezegd en, zei hij, dat spreekt inderdaad vanzelf, alleen maar onzin geschreven, wat we aan geschreven bezitten is uitsluitend onzin, omdat het alleen maar onzin kan zijn, zoals de geschiedenis bewijst, zei hij, dacht ik. ten slotte zocht ik mijn heil bij het begrip aforisticus, zei hij, en inderdaad heb ik een keer toen men naar mijn beroep vroeg, zei hij, geantwoord dat ik aforisticus was. maar de mensen hebben niet begrepen wat ik bedoelde, zoals altijd wanneer ik iets zeg begrijpen ze me niet, want wat ik zeg wil immers niet zeggen dat ik dat wat ik gezegd heb gezegd heb, zei hij, dacht ik.

ik zeg iets, zei hij, dacht ik, en ik zeg iets heel anders, daarom heb ik mijn hele leven in misverstanden moeten doorbrengen, in niets dan misverstanden, zei hij, dacht ik. we worden, om het precies te zeggen, toch alleen maar in misverstanden geboren en ontkomen, zolang we leven, niet meer aan deze misverstanden, we kunnen doen wat we willen, het helpt niets. deze ervaring heeft toch iedereen, zei hij, dacht ik, want iedereen zegt voortdurend iets en wordt verkeerd begrepen, op dat ene punt begrijpen

we elkaar dan toch allemaal, zei hij, dacht ik. een misverstand plaatst ons in de wereld van de misverstanden, die we als louter en alleen uit misverstanden bestaand te verduren hebben en met één groot misverstand weer verlaten, want de dood is het grootste misverstand, zei hij, dacht ik.

matthias de koning
johnny van doorn
uit "de nieuwe mongolen" 1963
crimineel weekend

2 winterjassen overelkaar
heen& op zak kunstbaarden-
en snor
17 zonnebrillen &
3 verschillende pruiken,-

uit betrouwbare bron
vernomen dat ik
voortdurend door een
politiewagen word
gevolgd:
op iedere straathoek
verwissel ik van
vermomming & in
iedere pisbak plak
ik een andere baard
op mijn gezicht
in iedere portiek
verwissel ik van
zonnebril & ik
loop mank en krom &
dan weer als een mie
zo soepel & ik word
krankjorum van die
ellendige klootzakken,-
ze sturen het erop
aan dat ik me uit
eigen beweging
aangeven zal:
ze hebben geen enkel bewijs,
ze hebben minstens
40 fotoos van mij
in bezit &
mijn tenen zijn
bevroren (van de honger
hou ik het niet meer)
: diezelfde nacht wordt
mijn bebaarde
vriend roderic de
prikker (met identiek
nachtelijk silhouet)

op brute wijze
opgebracht

maureen teeuwen

nicolaas beets

--uit:camera obscura 1839

mama van naslaan scheen van eene meening te zijn, tegenovergesteld aan die, welke haar lief kind , met het zoetste lipje der wereld, had beleden; zij geloofde veeleer dat haar koosje, niet alleen iets, maar zelfs zeer veel kon, en knikte haar daarom toe ook iets in het midden te brengen, waarop mevrouw dorbeen zei:

'wel ja, laat je ook reis hooren, koosje! ik heb nu mijn plicht gedaan!'

en tante riep: 'och ja. asjeblijft!' en mijnheer dorbeen, zeer droogkomiek, rijmde:

kom koosje,

lief roosje,

reciteer reis een poosje!'

en mietje, die niets was, zei alweer: 'hè ja;' en de oude stastok zei: 'kom aan!' en stopte een pijp; en de jongere stastok verstoutte zich om met een hooge kleur te zeggen: 'toe, als 't u belieft!'

maar het lieve kind bloosde zoo sterk en was zoo angstig, en verontschuldigde zich zoo smeekend, dat tante er medelijden meê kreeg, en zei:

'koosje is misschien bang voor den vreemden heer; ik geloof dat we 'haar meer plezier doen zullen als we 't voor deze keer te goed houden!'

waarop mevrouw dorbeen, haar oogen zeer sterk op den snuit van den olifant gevestigd houdende, op een aardig toontje zei:

'als die vreemde heer ons dan ook eens schadeloos wou stellen! 'mijnheer hildebrand kan immers ook wel een kleinigheid!'

'dat was goed,' zeiden allen, en mijn oom keerde zich om, om effen op zijn horloge te kijken; want 'hij wou om de dood niet graag dat er nachtwerk van wierd.'

men stopte versche pijpen; de heeren gingen zitten; de heer van naslaan met een zucht; de heer dorbeen met het oog van een kenner; pieter met dat van een verachter; mijn oom met dat van iemand die pas op zijn horloge heeft gekeken en halftien heeft ontwaard. ik stoorde mij volstrekt niet aan de heeren, en plaatste mij zoo, dat ik het lieve gezichtje van koosje vlak voor oogen had; men moet wat hebben voor de moeite.

'ik zal,' zeide ik, toen alles doodstil was, 'het gezelschap lastig vallen met een klein versje, 't is een vertaling van een mijner 'vrienden, en uit het fransch.'

'uit het fransch!' herhaalde de heer van naslaan, met een bedenkelijk gezicht mijn oom aanziende.

'kom aan, dat 's goed!' zei mevrouw dorbeen.

alles was doodstil om den vreemden stoethaspel te hooren, maar geene der dames zag hem aan; vermits hare loffelijke bescheidenheid dit nooit gedooft, als men in gezelschap iets voor haar opzegt; met uitzondering van mevrouw dorbeen, die scheen te willen weten 'of hij goed met zijne oogen rollen zou.' koosje zat hevig te festonneeren, en ik zag niets dan haar gescheiden hair.

ik begon:

als 't kindje binnenkomt -
pie-ie-iep ! zei de deur, langzaam opengaande, en binnen kwam - geenszins een kindje, maar de vijftigjarige dienstmaagd in haar witte pak, belast en beladen met de aangekleede boterham in persoon, in de gedaante van een schat van broodjes met kaas en rookvleesch , en een macht van ster-, ruit-, cirkel-, klaverblad-, en vischvormige gebakjes, die ondanks hunne verschillende gedaante, wegens de evenredigheid van hun inhoud, in het

dagelijksch leven den wiskundigen naam van evenveeltjes dragen.

mevrouw dorbeen kon een klein lachje van zenuwachtige voldoening niet onderdrukken.

er werd rondgepresenteerd, en ik wreekte mij over de stoornis met een evenveel: en toen die op was, hervatte ik vol moed; ofschoon de uitwerking van den eersten regel bedorven was, en ik duidelijk zag dat de droogkomieke heer dorbeen, toen ik de eerste woorden herhaalde, nog weer aan de vijftigjarige dienstmaagd dacht;

als 't kindje binnenkomt, juicht heel het huisgezin:
men haalt het met een lachje' en zoete woordjes in;
het schittren van zijn oog deelt aan elks oog zich mede;
en 't rimpligst voorhoofd (ook 't bezoedeldste wellicht!)
klaart voor den aanblik op van 't vroolijk aangezicht,
met iedereen in vrede.

't zij we onder 't lindenloof des zomers zijn vereend,
't zij 't snerpen van de koude ons stiller vreugd verleent,
en we om een knappend vuur de stoelen samenschikken:
als 't kind verschijnt, ziedaar een waarborg voor de vreugd;
men lacht, men troetelt, kust en tergt zijn dartle jeugd,
en moeders harte smaakt zijn zaligste oogenblikken.

mevrouw dorbeen lachte goedkeurend.

soms spreken we om den haard, met ernst en met verstand,
van wetenschap en kunst, van plicht en vaderland,
de heer van naslaan knikte zeer verstandig.

van staat, van godsdienst , van geschriften en gezangen;
het kind komt in: vaarwel kanst, goddienst, plicht en staat!
't wordt: kusjes voor den mond, en kneepjes in de wangen,
en hobblen op de knie, en jok en kinderpraat.

'dat is heel lief!' zei mijn goedhartige tante, halffluid.

als na een duistre nacht van stormwind en van regen,
een nacht, wen menigeen vergeefs ter rust gezegen,
naar 't woelig gieren hoort, dat 't kindje 't doorslaapt; als,
na zulk een nacht, het rood des uchtends, dat de kimmen
van liefelijken waas en zachten gloed doet glimmen,
en blijde zangen vergt van 't vooglenheir des dals:

de heer dorbeen kuchte. de heer van naslaan trok oogen en wenkbrauwen pijnlijk samen, als of hij vragen wilde: 'waar moet dat naar toe?' - juist omdat hij dat ook niet wist liet mijn ooms gelaat onbepaalde bewondering blijken.

zoo zijt gij, dierbaar kind! waar gij verschijnt, daar vluchten en duisternis en nacht, en zware regenluchten; gij zijt een heldre zon, een blijd en vroolijk licht, door d'adem van uw mond verwekt gij vreugd en leven, als zuivre koeltjes, die langs 't knoppig bloembed zweven, en 't blosje sterken op der rozen aangezicht.

want duizend lieflijkheên uit uw schoone oogjes schijnen; uw kleine handjes, die ik berg in een der mijnen,

'och heer!' zei mijn tante halfluid, en haar oogen werden allervriendelijkst klein.

doen nog geen kwaad; gij weet nog niet wat dat beduidt. wat lacht gij vriendlijk, als wij ze u met speelgoed vullen! klein heiligje, in een krans van glinstrend blonde krullen, hoe lieflijk blinkt uw hoofdjen uit.

koosje, die mij van tijd tot tijd al eens had aangezien, hief haar schoon gezichtje op en staarde mij aan. de allerlaatste regel was volmaakt op haar toepasselijk.

lief duifjen in onze ark! uw mondje bracht den vrede, de vreugde en 't zoetst geluk in onze woniug mede, zoo vurig afgesmeekt, met zooveel angst verbeid! gij kijkt de wereld, waar gij niets van vat, in 't rondel! blank lijfje zonder smet, blank zieltje zonder zonde, ik eer uw dubbele maagdelijkheid!

hoe heerlijk is het kind met lachjes op de wangen, met traantjes soms, maar ras door lachjes weer vervangen, de goede trouw in 't oog, en 't uitzicht zoo gerust.

't slaat een verwonderd oog op 's werelds bont getoover, en geeft zijn jonge ziel zoo blij aan 't leven over, als 't ons zijn lipjes biedt, als 't wordt goênacht gekust.

tante knipte een traan weg; mejufvrouw van naslaan knikte twee à driemaal met het hoofd. koosje hield haar adem in, en zag mij angstig aan als ik vervolgde:

bewaar mij, heer! mij, en mijn broedren en mijn vrienden, en hen zelfs, die een lust in mijne tranen vrienden,

indien er zulken zijn misschien!

dat zij nooit zomertijd, aan bloemen arm, bejammeren, of bijenlouze korve, of schaapskooi zonder lammeren, of kinderlooze woning zien!

'heeremijntijd! neef hildebrand!' riep mijn tante, 'neef hildebrand, dat is mooi.'

eu ik wed dat zij aan pieter dacht, toen hij klein was; maar ook.... ook, zeker ook aan het kleine truitje, dat gestorven was vóór haar vijfde, jaar, en waarvan zij niets overhad dan een klein vlokje haar aan haar middelsten vinger. 'hè ja;' zei mietje met de kalfsoogen, die ditmaal velen vooruit was.

'ik vind altijd,' zei mejufvrouw van naslaan, 'dat men moeder 'zijn moet om van zulke dingen het rechte te hebben.' 'niet waar, jufvrouw van naslaan?' zei mevrouw dorbeen, 'o, maar het is allerliefst; het vèrs' (zij drukte op het woord) 'het vèrs is allerliefst!' zij wilde zeggen: wat het reciteeren betreft, dat kon beter.

koosje was geen moeder, en kon er dus het rechte niet van begrepen hebben, maar haar glinsterende oogjes en bleeke wangen zeiden genoeg dat zij de poëzie verstaan en gevoeld had.

'van wien is liet gedicht?' vroeg de heer van naslaan.

'van victor hugo, mijnheer.'

'victor hugo?' zeide hij den klemtoon op de eerste letter-greep leggende en met een uitspraak als of er, in plaats van ééne fransche, vijfentwintig goede hollandsche g's in 't woord geweest waren. 'ik (lacht dat die man niet dan ij-selijkheden schreef. ik heb 'in de letteroefeningen, dunkt mij..., hè , dat ontschiet me; ik 'dacht dat het zoo'n bloederig man was.'

'ik weet niet, mijnheer!' antwoordde ik.

'verwar je hem ook met jaques julin?' vroeg de makelaar. 'is dat die, die dat boek over barneveld geschreven heeft, dat we laatst in 't, leesgezelschap gehad hebben?' vroeg oom terzijde aan pieter.

'ja,' zei mijnheer de makelaar. 'dat is een rare kerel, naar ik hoor. hij schrijft voor geld, mijnheer; hij schrijft voor geld; pro en contra schrijft hij voor geld.'

'ja,' zei oom zijn pijp uitkloppende,' die franschen! 't is een raar volk al zeg ik 't zelf.'

'weetje wat ik ook altijd al een heel mooi verzenboek vind?' zei mejufvrouw van naslaan, het gezelschap rondziende: 'het nut der tegenspoeden.'

'wat?' vroeg de heer dorbeen, droger en komieker dan ooit: 'het nut der regenhoeden?'

er ontstond een groot gelach over deze aardigheid, hetwelk mejufvrouw van naslaan min of meer verlegen maakte: zij besloot dus haar lofrede over het bekende geschrift van lucretia wilhelmina, die voor een algemeen gesprek in de wieg gelegd was, als privaat gesprek den geest te laten geven.

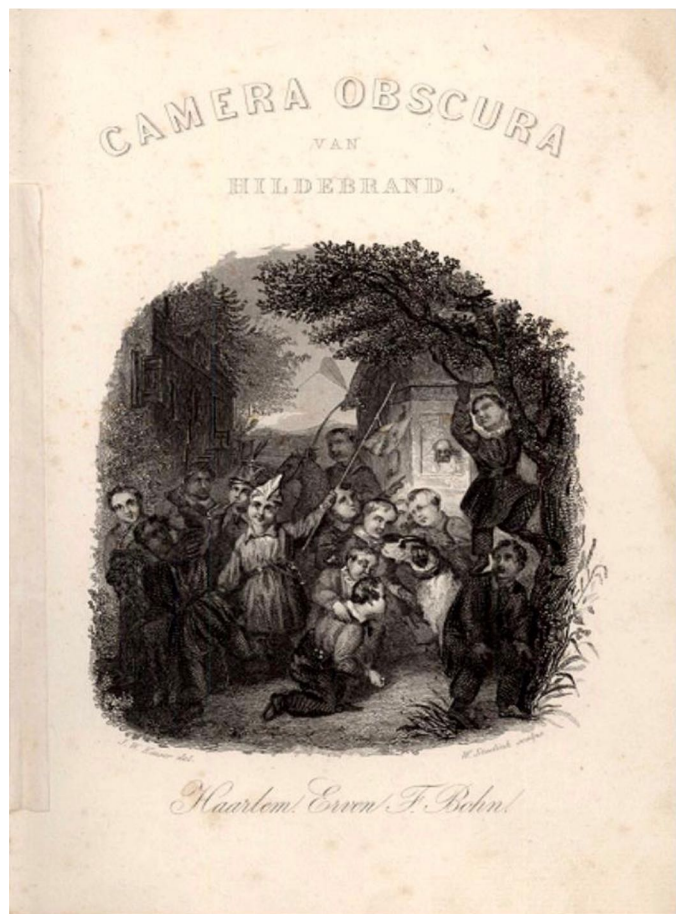
'inderdaad' fluisterde zij mijne tante in: 'het is een heerlijk boek, en door een vrouw geschreven, maar ik kan je zeggen, dat je 't met geen droge oogen lezen kunt.'

het gesprek werd spoedig weder algemeen en levendig. ik maakte veel werk van de zeventienjarige, en pieter week niet van haar stoel. ik poogde hem telkens te bewegen om ook reis iets te reciteeren, of te zingen, of zoo; maar hij zei altijd, met een knorrig gezicht: 'och kom!' en 'ik kan waaratje niets!' en hard wilde ik er niet op aandringen, omdat ik oom nog al eens weer op zijn horloge had zien kijken. er kwam dus niets van, en ook moet ik bekennen dat de familie stastok, door middel van den muzikalen olifant, tot het genoegen van dien avond te veel had bijgedragen, om nog iets van een van hare leden te vergen.

het avondje liep verder vroolijk en gezellig af; en nadat al de dames en de beide heeren mijnheer en jufvrouw stastok bedankt hadden 'voor de vriendelijke receptie,' en pieter 'voor zijn aangenaam gezelschap;' en nadat mijnheer en mejufvrouw stastok plechtig hadden beloofd: 'hun schâ eens te zullen komen inhalen;' en nadat de beide heeren elkanders hoeden hadden opgehad, en tante met eigen hand al de dames, behalve koosje, wie ik niet kon nalaten zelf hierin bij te staan, aan haar mantel had geholpen, en naar verkiezing er de kraagjes boven overheen gehaald, of, 'alles er alsjeblijft maar onder,' gelaten had, ging men omstreeks half twaalf, recht van elkander tevreden, uitëen; en schoot er voor niemand eenig genoegen meer over dan voor de meid, die op eene nonchalante wijze zich de kwartjes liet welgevallen, die zij bij 't weggaan der gasten schijnbaar toevallig in haar hand voelde vallen.

oom had slaap al zei hij 't zelf. heeremijntijd! wat had mijn tante 't nog druk. waaratje was knorrig. onder zulke omstandigheden ging ik naar bed.

vincent van den berg
margijn bosch

czeslav de wijs
peter handke
drie fragmenten uit
immer noch sturm - 2010
proefvertaling miek zwamborn

--nog altijd storm

--01

margijn:

heide, steppe, een heideachtige steppe, waar dan ook. nu, in de middeleeuwen, wanneer dan ook. wat is er te zien? in het midden een zitbank, tijdloos en daarnaast of erachter of waar ook een appelboom, behangen met zowat 99 appels, vroege appels, bijna wit of late appels, donkerrood. licht glooiend lijkt deze heide huiselijk. wanneer laat ze zich zien? aan wie verschijnt ze zo? aan mij hier, op dit moment. ik heb haar lang geleden, in een andere tijd, gezien en zie haar nu weer, samen met de zitbank, waarop ik ooit met mijn moeder heb gezeten, op een warme, stille zomer- of herfstmiddag, geloof ik, ver van het dorp, maar toch in het land van thuis. ongekend wijds was en is elke horizon thuis. of de herinnering vervaagt of niet: uit de een of andere verte klinkt het luiden van een angelusklokje. en zelfs wanneer dat een illusie is: achteraf lijkt het dat moeder en ik elkaars hand vasthouden. hoe dan ook bewaart mijn geheugen alles in koppels; de vogels vliegen als paar naar de hemel, de vlinders fladderen gepaard door de lucht, paarsgewijs zweven de libellen en ga zo maar door. het vrijstaande appelboompje is me, samen met de lichtgevende appels, in weer een andere tijd opgevallen, in een nachtseconde, in een dagdroom, wanneer dan ook. ik ben er daarna gaan zitten, met gesloten ogen.

nu sla ik ze open. en wat zie ik dan? mijn voorouders stromen van alle kanten toe, met hun typische jaunveld-loopje, de ene voet duidelijk voor de andere zettend. één voor één komen ze aan, behalve het grootouderpaar, in haar eentje de min of meer of misschien helemaal niet verwarde zus van mijn moeder en net zo alleen lopen haar drie broers met me mee, ieder via een eigen weg of geen weg. de jongste tuimelt meer, laat zich rollen, hoe overmoedig. één voor één stevent een ieder op de hen schijnbaar opgegeven plek of standplaats af, rondom mijn grootouders, die op de bank gaan zitten. helemaal niet oud is dit paar en hun kinderen zijn zonder uitzondering jong, zelfs hun eersteling, de eenoog daar met de dikke snor, die toch tamelijk lang voor de anderen geboren werd. de jongste van de zoons is haast nog een kind en mijn moeder komt me letterlijk bloedjong voor, bijna als geheime geliefde van haar middelste broer, de in ons dal al vroeg beruchte vrouwenheld. ('bloedjong' is daarentegen haar nauwelijks oudere zus naar verluidt nooit geweest). en voor ik het vergeet: ze treden me allen in zwart-wit tegemoet, niet alleen hun gewaden, zijn allemaal even mooi, zoals mensen in zwart-wit altijd zijn. vreemd, dat die gestalten daar helemaal niet op hun voorouders lijken, zoals ze me bij leven of op foto's of in de verhalen hebben ingeprent. ze zijn het niet, noch qua uiterlijk, noch houding, de mijne. en tegelijkertijd zijn ze het. zij zijn het! en daarom is het gepast, dat ze me mijn plek wijzen en mij erkennen, de ene na de andere, geschrokken, verheugd, verdrietig, onverschillig, stil, luidkeels. een meerstemmig 'hallo! kijk daar. ach jee. hij ook. jij hier!' klinkt het, gevolgd door het familie- en gemeenschappelijke koor van zuchten en dan een één- of tienstemming 'kom op, nakomeling. spring op de familietrein, nakomeling. de enige die nog over ons droomt. ach, als iemand

anders toch eens over ons droomde! een geschikter persoon. iemand die ons denkt en bedenkt en niet jouw eeuwige herdenken, jouw eeuwigdurende bezwering. in een woord: een derde partij! kun je ons nou nooit eens met rust laten? maar nu je er toch bent, kom erbij, als laatste, kom hier bij ons op de foto staan.'

--02

czeslav:

weer een algeheel zwijgen. mijn grootouders zijn daarna op de bank op de heideachtige steppe of op het jaunveld gaan zitten, met hun halfwassen jongste zoon tussen hen in. en toen kwam de door mij als oudste zus van mijn moeder aangesproken en 'ursula' genoemde duistere, ook duister geklede jonge vrouw aan het woord: 'jullie keerden je allemaal tegen me, van kleins af aan. ik heb me bij jullie nooit op mijn plek gevoeld. ik mocht aan geen enkel spelletje meedoen. en wanneer wel, dan hebben jullie me zodra het kon uitgelachen. met name jij, zus: 'och, hoe jij me kon uitlachen. alles bluste uit bij jouw uitlachen, uitgeblust, alles. en wanneer ik mezelf opsloot, buiten in de wc, hebben jullie me voor de deur, die met

het hartje, harteloos verder uitgelachen. harteloos, harteloos. dus ben ik van jullie allemaal weggelopen, het bos in, maar het bos, zeker ons dennenbos, is nooit goed voor me geweest. precies zo duister als het bos was ik toen ik eruit terugkwam, in jullie ogen, de spelbreker. en toch geloofde ik lang in het geluk, vooral mijn geluk en kon ik me niets mooiers voorstellen dan meespelen, met jullie, mijn familie. alleen waren alle rollen al bezet en er stilletje bijzitten, zoals onze moeder, dat was voor mij geen optie. ik wilde er middenin zijn en me ermee bemoeien, bemoeien, ik. maar waarom? zo moest het zijn, ja, zo moest het zijn. als gevolg daarvan ben ik verpieterd, tot degene die jullie van kleins af aan gezien hebben, tot de persoon, die in onze omgeving 'de wrevelige alleenstaande' genoemd werd, iemand, die de ander laat voelen dat ze niet geliefd is.

ja, niemand heeft ooit van me gehouden, zelfs moeder niet. vanaf mijn geboorte heeft zij mededogen gehad. maar wat heb ik aan mededogen? ik spuug erop. jullie uitlachen en erbarmen hebben me na schooltijd meteen het huis uitgejaagd en ik heb tot aan de oorlog als iemand waar thuis geen plek voor was, als dienstmeisje in het buitenland gewerkt, zoals dat in die tijd voor ons uithuizen gebruikelijk was. en midden in de vreedstijd, die jullie allemaal zo hemels vonden, niet waar, gregor, jij fruitboer, zo bijbels, waren mijn gedachten allang bij de oorlog. in de oorlog, zo dacht ik, zal ik eindelijk mijn bestemming vinden. in de oorlog zal er van me gehouden worden. en is dat dan ook zo gebeurd? als ik dat zou weten. thuis waren weliswaar van de ene dag op de andere plekken leeg en men heette me welkom, liefdevol, leek het me, zelfs jij, zus. maar ... maar ... vroeger was mijn plek tenminste in de stal bij de koeien en paarden of in jouw fruitgaard, gregor, zo af en toe. maar nu nergens meer. misschien klopt die ene volksspreuk toch. een plek

vind je alleen als je die zelf meebrengt. misschien heb ik nooit, hoe zal ik het zeggen, een plek gehad? en ben ik misschien juist zo voor jullie een spelbreker geworden of erger nog, een ongeluksbrenger. niet jullie hebben geen plek voor me gehad, ik ben al zonder plek geboren en derhalve uit op oorlog, uit op én wereld- én familieoorlog? medelijden, moeder. heb jij me niet verteld, dat in onze taal hier 'moederlijk' en 'medelijden' dezelfde wortels hebben?

--03

vincent:

het was op een woensdag (ik weet niet, waarom ik jullie nog met een weekdag lastigval), het was marktdag in völkermarkt of bleiburg of waar ook. en ik ben in hechtenis genomen, omdat ik daar bij een bepaalde kraam runderogen gekocht heb, een hele emmer vol, die er werd aangeboden, om er rundersoep van te koken. zo ging dat toen en terwijl ik met deze ogen (ze waren zo glibberig, niet weinig glipten er uit mijn hand) dan dwars door de stad de vrouwen, ook de niet meer zo jonge, bekogeld heb (hoewel ik die ogen helemaal niet smeed, de meisjes helemaal niet gebombardeerd heb, ze hun meer heb toegeworpen) in gedachten, teder, als rozen, nou ja, daarbij nog als rozen zonder doorns, onschuldig. en onschuldig was ik echt. want wat had de duitse timmerman mij bij het gebrek aan vrouwen aangeraden?'

hier werd de verteller eindelijk door de sombere van zijn twee dochters onderbroken. 'vader, dat verhaal heb je ons al duizenden één keer verteld, alleen was de ogengooier steeds iemand anders, de dorpsgek, de debiele knecht van de burens of wie ook. vader, waarom breng je het gesprek altijd op een ander onderwerp? waarom kun je niet een keer serieus zijn? zijn we uiteindelijk niet bijna allemaal omgekomen, niet alleen wij, maar het hele volk?

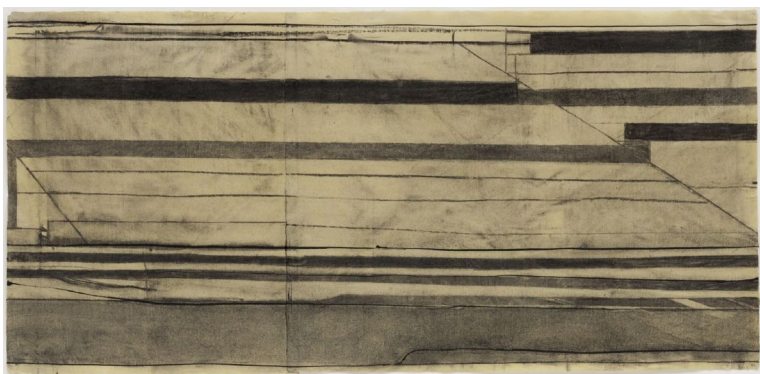
een na laatste akte: een algemeen gejubel, laatste akte: de grote val, zonder zang of klank. als onze geschiedenis geen tragedie is: wat dan wel?'

hier werd zij op haar beurt onderbroken door haar vader. hij sprong daarvoor zelfs van de zitbank. en hij spreekt luid, hij schreeuwt bijna en brult dan: 'tragedie, dat woord wens ik nooit gehoord te hebben! dan heb ik nog liever de stomste andere vreemde woorden: 'zondebok', 'konfijt', 'pumpnickel, etagère, wc-bril, bloemkool, kruimeltaart' ... in ons huis is geen plek voor een tragedie en geen plek voor een treurspelspeelster. en beklag je dus ook niet, dat je hier nooit je plek hebt gevonden, jij requiemzwijelaar. klaagvrouw: niet bij ons! geen grotere tegenstrijdigheid dan ons volk en de tragedie. een 'tragedie'? kannietverstaan. zodra wij overvallen worden door iets tragisch schakelen we ogenblikkelijk om. ons binnenste verzet zich tegen het tragische, tegen het tragisch doen, het tragisch optreden. onze liederen zijn vaak treurig? ja, zelfs te vaak en zo treurig, dat ze me de strot uitkomen, me de neus uitkomen, me bij de eerste jammertoon al op mijn blaas drukken. ons volk noemt zich vaak, veel te vaak, volk van het lijden? ja, maar lijden en doorstaan, dat is toch niet tragisch! het passieve, de van vroeger stammende, innig geliefde, veelbezongen lijdende vorm, wat heeft die voor tragisch? onze geschiedenis hier kent geen tragedie.

tragedie stelt voorop: actiefgewordenzijn, actiefworden, zo of zo. en onze aard is van oudsher anti-tragisch en daarmee overeenkomend met de tijd ook tegen het handelen.' (raakt hij niet langzaam in de war, te merken aan zijn stiller wordende stem?) of is onze aard van oudsher tegen het collectieve handelen geweest en is ze daarmee overeenkomend met de tijd anti-tragisch geworden? heeft onze aard wellicht onze geschiedenis bepaald. of heeft omgekeerd, onze geschiedenis onze natuur bepaald?

onze lijdensgeschiedenis, komt die uit onze passieve aard? of komt onze passieve aard voort uit onze lijdensgeschiedenis? en zijn we niet toch eenmaal actief geworden, actiever dan welk volk ook in europa?' (opeens wordt hij nu toch weer heftig) 'het is het woord! het woord knijpt mijn ballen af! tragisch, tragedie. ijdeltuiterij, aardbei, cichorei, geranium. waskom in plaats van ons lavoir, serviesplank in plaats van bordenrek. jas in plaats van mantel. boenwas! schoenveters! káffe! abrikozen! sinaasappels! pannenkoeken! (die nieuwe namen!) kai! jürgen! uwe! thor! gunter ... gernot ... giselher. afwassen ... strijken ... plassen. met jullie buitenaardse taal hebben jullie onze heilige thuislucht ontheiligd. tragedie: dat woord komt hier niet over de drempel! gloria! een enkel zuiver duits woord heeft me echter wel de oren doen spitsen: 'verblijf'. verblijf ... verblijf! in plaats van het eeuwige lijden met 'heimat!' en 'domovina!' hij is weer gaan zitten, heeft zijn zakhorloge uit de zak van zijn zondagse gilet gepeuterd en het opgewonden. hij houdt het tegen het oor. een algeheel zwijgen.

en dan grootvader nog een keer. ' wie 'kabinet' zegt in plaats van 'kast', 'jack' in plaats van 'mantel' en 'café' in plaats van 'koffie' heeft zijn vaderland al verloren. hij heeft zijn vaderland al verraden. maar iemand die woorden als 'veenbessen' en 'vroegse appels' in de mond neemt, zal nooit een beul zijn. wat ik ben, wat wij zijn, zijn wij van huis uit, van ons huis uit en zonder huis zijn we niets.

jochum veenstra

uit: francis fukuyama

'het einde van de geschiedenis en de laatste mens' 1992.

vertaling: anna kapteyns-bacuna, annelies konijnenbelt en barbara de lange

--over machiavelli

het begrip megalothymia, geïnterpreteerd als eerezucht, stond centraal in het werk van de eerste vroeg-moderne denker die definitief brak met de aristotelische traditie van de christelijke politieke filosofie van de middeleeuwen, niccolö machiavelli. tegenwoordig staat machiavelli vooral bekend als degene die het meedogenloze karakter van de politiek in een aantal schokkend eerlijke stelregels weergaf, bijvoorbeeld dat men beter gevreesd dan geliefd kan zijn of dat je alleen je woord moet houden wanneer dat in je eigen belang is. machiavelli was de grondlegger van de moderne politieke filosofie; hij geloofde dat de mens meester kon zijn in zijn eigen wereld, als hij niet uitging van de wijze waarop de mens zou moeten leven maar van de wijze waarop hij feitelijk leeft. machiavelli probeerde niet de mens goed te maken door hem op te voeden, zoals plato, maar hij wilde uit de slechtheid van de mens een goed politiek bestel opbouwen: slechtheid kon ten goede worden gekeerd als ze in de juiste instituties werd gekanaliseerd.

machiavelli begreep dat megalothymia in de vorm van eerezucht de psychologische achtergrond was van de ambitie van heersers. naties kunnen soms hun buurlanden veroveren uit noodzaak, uit zelfverdediging of uit een behoefte aan bevolking en hulpbronnen voor de toekomst. maar daarnaast bestond nog het verlangen van de mens

naar erkenning: het plezier dat een romeinse generaal voelde bij zijn zege wanneer zijn tegenstander in ketenen door de straten werd gevoerd en door het publiek werd uitgejouwd. volgens machiavelli waren niet alleen heersers en aristocratische regeringen eierzuchtig. ook republieken waren met eierzucht besmet, zoals de expansieve atheense en romeinse rijken waar de democratische deelname aan de politiek de staatsambitie juist versterkte en een effectiever expansieleger opleverde.

omdat eierzucht een universele eigenschap van de mens is!", zag machiavelli problemen ontstaan doordat ambitieuze mensen tirannen werden en de rest slaaf werd. hij kwam met een andere oplossing dan plato, een oplossing die kenmerkend werd voor het latere republikeinse constitutionalisme. in plaats van de thymotische heersers of soldaten op te voeden, zoals plato had voorgesteld, zou de thymos worden geneutraliseerd met thymos. gemengde republieken, waarin de thymotische ambities van de heersers en de aristocratie in evenwicht werden gehouden door het thymotische verlangen naar onafhankelijkheid van het volk, vormden een waarborg voor een zekere mate van vrijheid. machiavelli's gemengde republiek was dus een vroege versie van de scheiding van machten uit de amerikaanse constitutie.

miranda prein

virgina woolf

uit de dagboeken vertaling joop van helmond

vrijdag 5 augustus

--rodmell

gisteren kwam l. bij me op de kamer tijdens het ontbijt en zei, 'goldie is dood.' ik heb hem nooit zo goed gekend maar voelde voor hem hetzelfde dat ik voor al die trouwe cambridge fellows voel: en was uiteraard ingenomen met wat hij over 'the waves' heeft geschreven; waardoor hij dichterbij kwam te staan. op het ogenblik bevangt me een hoogst eigenaardig gevoel dat we allemaal deel uitmaken van een groots gebeuren: dat deze onderneming-het leven-zoiets magistraals is; dat we dood kunnen gaan: ik word omgeven door iets onmetelijks. nee-het lukt me niet om het te grijpen-en ik zal er wel weer over blijven broeden tot er 'een roman' uitrolt. (zo krijg ik de conceptie van waaruit het boek zich condenseert.) 's avonds hebben l. en ik weer over de dood gesproken, de tweede keer al dit jaar: misschien zijn we niet meer dan wormen die door een auto worden verpletterd: wat weet de worm van de

auto -hoe hij in elkaar zit? misschien is er een reden voor alles; zo ja, dan een die het verstand van ons menselijke wezens te boven gaat. goldie bezat een soort mystiek geloof.

-en we zijn naar de races in lewes geweest en heb ben die dikke dame in het zwart gezien bij wie gedeelten van haar persoon over het vissersstoeltje dat haar gewicht zo wankel torste kwabden; we hebben het schuim uit de sportwereld gezien rij aan rij in hun auto's waarvan de koffer ruimtes uitpuilden met picknickmanden; we hebben bezoekers horen brallen om het paard waarop ze hadden gewed; we hebben een seconde de denderende opgezweept paarden, bereden door rood aangelopen jockey's die ze striemden, voorbij zien denderen. wat een gebalde, gespannen spierkracht -en over de heuvels zag deze wonderige zonnige dag er in zichzelf gekeerd uit; en ik kon me indenken hoe ze eruitgezien moesten hebben voor ze gecultiveerd werden.

cees walburgh schmidt

twee teksten

--01

uit: anton pannekoek. herinneringen.

er wordt dikwijls gezegd en gemeend dat de praktijk van sterrenkundig werk, honderden keren altijd weer dezelfde eentonige manipulaties, niets in zich heeft, dat enthousiasme kan wekken. en toch is dat onjuist. terwijl hij werkt en zich inspant om alles zo goed mogelijk te doen, heeft hij een doel voor ogen, een probleem waarover hij nagedacht, een kontroverse. waarover hij gediskussieerd en getwijfeld heeft. in elk cijfer dat hij optekent, elk plaatje dat hij neemt, voelt hij de bijdrage die dat zal brengen tot vraagstukken, die vele kollega's in beweging brengen. in

het detailwerk steekt het geheel waartoe het dienen moet. en tegelijk is de aandacht gespannen op de methode van werken. op het vermijden van moeilijk vermijdbare fouten, op het steeds verbeteren van de werkmethoden. waarvan men weet, dat de kollega's daaraan vooral de volle aandacht geven; praktische astronomie is een wedstrijd in het vinden en toepassen van steeds nauwkeuriger waarnemingsmethoden, met steeds nieuw bedachte hulpmiddelen, en heeft als zodanig ook iets van sport in zich.

nu ontbreekt dit enigszins bij het fotografische werk, het platen nemen. en toch, kurieuze ervaring, zijn de nachten van dit werk nog steeds in mijn herinnering als tijden van genotvol beleven. ik vermoed dat het hierin ligt, dat juist het geesteloze, het de geest niet bezig houden van dit alleen maar volgen in de volgekijker, een oorzaak mee van dit beleven is. moet men zelf meten als in de oude methode. dan is men gespannen bezig, met precies instellen en aflezen. de aandacht verslapt geen ogen blik terwijl de getallen opgenomen en neergeschreven worden: er is geen tijd of lust over om aan iets anders te denken: steeds blijft de spanning van hoogste oplettendheid. tot na enige uren vermoeidheid dwingt tot ophouden. bij het nemen van een foto ontbreekt dat alles: er is geen harde voortdurende inspanning van oplettendheid nodig, de geest is niet bezig, en zwerft vrij uit over allerlei gedachten. maar gedachten die bij het werk behoren. terwijl men een ster exponeert, houdt de gedachte zich onwillekeurig met hem bezig. met wat men van hem weet of beleefd heeft. en wat men niet weet. zijn raadsels; met zijn soortgenoten. met anderen, met het gehele heelal. het is niet een betekenisloos lichtvlekje dat op het zwarte streepje moet gehouden worden, het is een objekt van betekenis met een geschiedenis, met een doel ook voor ons persoonlijk leven van belang, objekt wellicht van discussie

vroeger met de een, voorwerp van studie voor een ander of voor onszelf. een schakel in een groot geheel. en zo voelt men zich, terwijl aldoor het lichtvlekje over de streep heen en weer danst, als en deel, een klein orgaan, in de grote gemeenschap der astronomische onderzoekers" die allen tezamen voortdringen in het on bekende woud, en waarin men mede zijn taak en aandeel vervult. en werpt men nu en dan in een pauzetje een blik op de gehele sterrenkoepel boven ons, met zoveel schittering die herinnert aan vroeger werk en streven en hopen, dan onder die pracht van een stille hemel, met een stille slapende aarde ver in het rond. voelt men ziel: als een schildwacht in de nacht, als een strijder in het grote leger van de voorwaartstreckende mensheid. een voorwaarde bij dit genot van wetenschappelijk werk is wel. dat men zelf aansprakelijk is en met eigen initiatief dit werk doet. dat. wil zeggen, dat het niet werk op commando is, dat men doet uit enkel plichtgevoel, voor loon. er moet de eigen persoonlijkheid in zitten, het zelf uitvinden van doel en methode, tenminste in de uitvoering. is men jong en leerling, dan steunt men graag op raad en suggestie van ouderen; zodra deze echter met gezagsargumenten het werk van de ondergeschikten wil besturen, verbleekt dit tot een routine en verliest dat wat het levend zou maken.

02

kurt tucholski

over carl valentin

uit: 'deutschland deutschland über alles' 1929

nederlandse vertaling: peter van der velden 1982

--de linkse denker

het is een spookverschijning

en toch een münchenaar

(alfred polger)

dat was een vrolijk afscheid van berlijn: zes weken in panke en één avond karl valentin -de berekening ging op zonder rest. ik kwam te laat in het theater. de zaal was al op temperatuur en vol gelach. het kon er nauwelijks begonnen zijn, maar de mensen waren vol animo en genoeg, als anders pas na een goed tweede bedrijf. op een praktikabel op het toneel, zat midden tussen de kapel uit de voorstad een man met een opgeplakte pruik; hij zag uit zoals men zich een komiek uit de provincie gewoonlijk voorstelt: ik keek ingespannen naar het toneel en wist met de beste wil van de wereld niet wat er dan toch te lachen was. maar de mensen lachten alweer, en de man had toch helemaal niets gezegd en plotseling dwaalden mijn ogen af; vooraan, op de eerste rij, zat nog iemand, die had ik tot dan toe niet opgemerkt, en dat was: 'hij'. een lange vent, mager als een talhout, met stakerige, hoekige don quichot-benen. hoekige, spitse knieën, een gaatje in de broek van een wit, versleten pak. dat gaatje in zijn broek - daar wrijft hij ijverig overheen. 'dat zal u niet helpen!' zegt de strenge orkestleider. hij, zacht voor zich uit: 'met benzine was het al weg geweest!' zachtjes zei hij dat, zacht, zoals zijn toneeltechnische vermogens hem toestaan. hij is zacht en breekbaar en schittert als een zeepbel in alle tinten; als hij plotseling uit elkaar zou klappen, zou niemand zich hoeven te verwonderen. 'klaar!' tikt de kapelmeester. een, twee, drie - en dan, op een zestiende voor de inzet, neemt de dorre blazer zijn instrument van de mond en maakt de kapelmeester met een ernstig wijsvingertje duidelijk: 'uw stropdas wipt bijna uit uw jas!' geërgerd stopt deze het ding weer naar binnen. 'klaar!' een, twee, drie ... evenveel tijd als een oog nodig heeft om met de wimpers te knippen scheidt de kapel nog van de schallende fanfare - weer nam de lange zijn

trompet van de mond en keek om zich heen. de kapelmeester tikte af. wat er nu weer was? 'ik moet even hoes-ten!' zei de lange. pauze. het orkest wacht. maar nu kan hij het net niet. een, twee, drie - tètèretèt! aanvang. en dan begint de zeldzaamste komiek die wij sinds lang op het toneel gezien hebben: een helse dans van de rede om de beide polen van de waanzin. het is een kleine ziel, deze blazer met zijn vakbond, tarief, stamtafel en collegiale kletspraat. hij waakt angstvallig over zijn overeengekomen honorarium en daarenboven is hij op eigen voordeel uit. 'speelt u precies wat er staat,' zegt de kapelmeester, 'niet teveel en niet te weinig!' 'teveel uiteraard niet!' zegt het vakbondslid. achter op het toneel wil het gordijn niet uiteenschuiven. 'laat iemand direct naar een stoffeerder gaan,' zegt de kapelmeester, 'maar dan ook direct, en zeg hem dat hij bij gelegenheid, als hij tijd heeft, langs moet komen.' dat gebeurt. de stoffeerder schijnt dadelijk tijd te hebben, want hij komt bij gelegenheid midden onder de zangeres binnendenderen. klimt met zijn ladder op het toneel 'hoe heb ik jou destijds bemind, mijn liefste,' loeit de zangeres -- pakt zijn gereedschap uit, klopt, hamert, repareert ... kijk valentin nu eens! hij is niet te houden, wat gebeurt daar? wat is er aan de hand? hij bezit de nieuwsgierigheid van de kleine man. voortdurend doorfiedelend, want dat is zijn betaalde plicht, staat hij op, klimt op zijn stoet rekt twee halzen, zijn eigen en die van de viool, klimt weer naar beneden, schrijdt door het orkest naar het achtertoneel, klimt daar de stoffeerder achterna op zijn ladder, fiedelt en kijkt, werkt en speurt wat er voor interessants is... ik moet lang terugdenken om me te herinneren wanneer in een theater zo gelachen is. hij denkt links. jaren geleden heeft hij in münchen in een bierkelder eens gepredikt: 'eergisteren ben ik met mijn grootmoeder naar de opera 'lohengrin'' geweest. gisterennacht heeft ze de hele opera nog eens nagedroomd; als ik dat geweten

had, hadden we er helemaal niet eerst heen hoeven te gaan!" maar deze kantoorbediende, die 's avonds zijn brood door een kleine bijverdienste beter belegt, wordt opeens transparant, doorzichtig, boven- en onderaards, en begint te stralen. raken deze lange benen de aarde nog? er rijst het moeilijke probleem een pauk van het ene eind van het toneel naar het andere te brengen. valentin krijgt de opdracht. 'ik ben eigenlijk een blazer!' zegt hij. blazers sjouwen niet met pauken. maar ach ... laat maar zitten. alleen kan hij het niet. zijn collega moet helpen. en dan wordt de zaak door en door maanziek. 'breng die pauk hier!' roept de kapelmeester ongeduldig. de collega krabt in zijn baard: 'moet dat meteen?' de kapelmeester: 'breng die pauk hier!' valentin: "de ander laat vragen wanneer?' meteen! ze draaien een tijdje om de pauk rond, daarop zegt de ander dat hij daar zou moeten staan, omdat hij linkshandig is. linkshandig? vergeten zijn pauk, kapelmeester en theatervoorstelling... linkshandig! en dan, helemaal als bij shakespeare: 'ben je linkshandig? alles links? schrijven ook? eten ook? slikken ook? denken ook?' en dan triomfantelijk: 'de ander zegt dat hij links is!' wat sta je zelf aan deze kant, wat staat de ander aan de andere kant, hoe verschillend, hoe gescheiden, hoe ver uit elkaar! medemens? evenmens. vanzelfsprekend gieten wij hier het filosofische in. vanzelfsprekend heeft valentin in theorie deze gedachtegang niet gehad. maar toon ons dan toch eerst maar eens een komiek als een vat waarin je zoiets kunt gieten. bij de heer westermeier zou je niet op zulke gedachten komen. maar hier ontstaat ten slotte een gesprek over het toeval, een heen en weer schieten van kleine magische vonken, die uit een merkwaardig geconstrueerd brein sproeien. hij was unter den linden gaan wandelen, met zijn buurman, en toen hadden ze het over een fietser gehad -en toen kwam er net eentje langs. dit onder het hoofdstuk: toeval. de kapelmeester tiert. dat is

geen toeval- dat is onzin. er komen daar dagelijks duizend fietsers langs. 'nou ja,' zegt valentin, 'maar er kwam er nu net maar eentje langs!' onvoorstelbaar hoe zoiets uitgedacht, geschreven, gerepeteerd wordt. het komische van de irreële zin met potentie, de monsterlijke ontleding van de zin: 'ik zie dat hij er niet is!' (wat er dan ontstaat, valt niet in woorden uit te drukken!) - de stille domheid van deze grap, die irrationeel is en de verzachtende component van het corrigerende mensenverstand niet. bezit; en ondertussen drinkt hij bier uit een pot, kauwt op iets dat hij in zijn zak bewaard had, denkt met de wijsvinger aan het hoofd en beleeft zo zijn kleine genoeg, als de kapelmeester een fout maakt. een kleine ziel. toen hans reimann ooit in een enquête vroeg wat iedereen zich wel zou wensen als een fee hem drie wensen toestond, antwoordde karl valentin: '1.eeuwige gezondheid. 2.een lijfarts.'" een kleine ziel.

en een groot kunstenaar. als hij nu maar niet in handen valt van de berlijnse theaterondernemers! het geheim van dit primitieve ensemble is zijn krachtige naïviteit. dat is nu eenmaal zo en wie dat niet aanstaat, die moet niet gaan kijken. god beware, als men die voor duetten en komische coupletten gaat africhten! met van die lusteloze,

gekwelde, nerveuze regisseurs en directeurs op de repetitie, die niet luisteren en vervolgens op alles nee zeggen. met die hele santekraam van onaangename berlijnse types, die voorgeven te weten wat het publiek wil, omdat ze hun eigen, niet zo vrolijke kringetje daarmee identificeren, met al die overwerkte en verzuurde collega's, die niet meer in staat zijn van ganser harte om het eenvoudige te lachen, 'omdat het al passé is'. in elk geval zijn zij allang passé. karl valentin blijft nu juist omdat hij een zeldzame, bedroefde, onaardse, mateloos vrolijke komiek is, die links denkt.

wim van der grijn
enkele gedichten

for síofra (august 18, 2013)
by seamus heaney

01
--in time

energy, balance, outbreak: listening to bach i saw you
years from now (more years than i'll be allowed) your
toddler wobbles gone, a sure and grown woman.

your bare foot on the floor keeps me in step; the power i
first felt come up through our cement floor long ago
palps your sole and heel and earths you here for real.

an oratorio would be just the thing for you: energy, bal-
ance, outbreak at play for their own sake but for now we
foot it lightly in time, and silently.

02
martinus nijhoff:

016

--de wolken

ik droeg nog kleine kleeren, en ik lag lang-uit met moeder in de warme hei, de wolken schoven boven ons voorbij en moeder vroeg wat 'k in de wolken zag.

en ik riep: scandinavië, en: eenden, daar gaat een dame, schapen met een herder,- de wond'ren werden woord en dreven verder, maar 'k zag dat mijn moeder met een glimlach weende.

toen kwam de tijd dat ik niet naar boven keek, ofschoon de hemel vol van wolken hing, ik greep niet naar de vlucht van 't vreemde ding, dat met zijn schaduw langs mijn leven streek.

nu ligt mijn jongen naast mij in de heide en wijst me wat hij in de wolken ziet, nu schrei ik zelf, en zie ik in het verschiet de verre wolken waarom moeder schreide.

03

ida gerhardt

--pasen

een diep verdriet dat ons is aangedaan kan soms, na bittere tranen, onverwacht gelenigd zijn.

ik kwam langs zalk gegaan, op paasmorgen, zeer vroeg nog op den dag. waar onderdijks een stukje moestuin lag met boerse primula verfraaid, zag ik, zondags getooid, een kindje staan. het wees en wees en keek mij stralend aan. de maartse regen had het 's nachts gedaan:daar stond zijn doopnaam, in sterkers gezaaid.

tomēr pawlicki

george perec

uit:het essay 'robert antelme of de waarheid van de literatuur' uit het boek 'ik ben geboren' 1963 vertaling paul huigsloot

maar literatuur is een activiteit die niet losstaat van het leven. we leven in een wereld van woorden, van taal, van verhalen. literatuur is niet het exclusieve voorrecht van iemand die elk avond een uurtje gewetensvolle onsterfelijkheid aan het wereldse leven ontrukkt en in de stilte van zijn studeervertrek liefdevol gestalte geeft aan wat anderen later in alle ernst 'de eer en rechtschapenheid van onze letteren' zullen noemen. literatuur is onlosmakelijk met het leven verbonden: het noodzakelijke verlengstuk van de ervaring, de vanzelfsprekende uitkomst ervan, de onontbeerlijke aanvulling erop. elke ervaring opent de deur naar de literatuur en elke literatuur naar de ervaring, en de weg die van een naar de ander voert -of dat nu zelf schrijven of lezen is maakt een verbinding mogelijk van het fragmentarische en het omvattende. een overgang van het anekdotische naar het historische. een va-et-vient tussen het algemene en het bijzondere, tussen sensibiteit en luciditeit, wisselwerkingen die de basisstructuur van ons bewustzijn vormen.

tomēr pawlicki

'nog geen titel'

en toen was het gedaan. de vraag kan niet meer worden gesteld. jij en ik zullen het nooit meer uitpraten. deze woorden zullen jou nooit bereiken. en nu rest alleen nog denken over jou in retrospectief.

om te beginnen moet ik beginnen bij het einde. jouw einde. het einde van jouw leven en onze relatie. het terug

herinneren en betekenis geven aan die herinneringen is begonnen bij jou dood. een maand eerder had je een scooter ongeluk waarbij de stuur zich in je borst boorde. het resultaat: vier gebroken ribben aan de linkerzijde ter hoogte van je hart. de oorzaak was meerledig. een zekere mate van pech, gecombineerd met natte herfstbladeren die onfortuinlijk op de weg lagen in december, compleet gemaakt door het alcohol in je bloed leiden samen tot het gevolg; de fatale val van je scooter op 18 december waardoor je 10 januari door een opsomming van complicaties en je eigen gecompliceerde verslaving komt te overlijden. dit is het begin.

vader. papa. abba. tate.

je bent nu dood. een week eerder schreef ik dat je leefde ondanks jezelf. dat ik verwachtte dat je er zoals wel vaker bovenop zou komen. het was niet de eerste keer in het ziekenhuis door je eigen toedoen. dat wil ik erbij gezegd hebben. daardoor waren er geen verwachtingen voor deze uitkomst. en daardoor was ik er over de jaren heen met humor naar gaan kijken. maar toen ik een week voor je dood schreef dat je leefde, schreef ik ook dat de humor er nu wel vanaf was. een week later ben je weg.

het laatste jaar was de lol er al vanaf. precies een jaar voor je dood zat ik je in mijn huis te filmen terwijl je met je scooterdealer zat te bellen. er gingen vele filters over je gezicht heen en toen ik het deelde op social media was ik niet de enige die er lol om had. je gebrekkig nederlands en je onbeholpenheid, in gesprek met een onbekende stem aan de telefoon waren ontwapenend. charme, daar heb jij teveel van gekregen. teveel voor je eigen bestwil. het laatste jaar was die uitgewerkt bij mij. de laatste drie jaar begonnen de pogingen jou vast te leggen. ik was op zoek naar meer verdieping in onze relatie. ik was op zoek naar antwoorden. of ik was op zoek naar helderheid. maar bovenal op zoek naar jou. een persoonlijk gesprek voorbij

de anekdotische verhalen die bij elke vertelling lichtjes in details verschilden, waardoor ze in mijn hoofd nieuwe verhalen gingen vormen. ik wilde meer weten dan wat ik al had gezien in mijn jeugd. maar ik wilde ook meer weten dan wat ik had gezien na mijn jeugd. en zeker wilde ik niet afgaan op alle verhalen over jou van vrienden van vroeger. een persoonlijk gesprek, was dat nou zo moeilijk?

foto: eugeniusz lokajski

jan joris lamers

adam zagajewski:

(1945-2021)

vertaling: gerard rasch

--probeer de verminkte wereld te bezingen.

probeer de verminkte wereld te bezingen.
denk weer aan de lange junidagen,
aan de rozijnen, de druppels van rosé.
aan de distels die de verlaten erven
van ontheemden stelselmatig overwoekerden.

je moet de verminkte wereld bezingen.
je hebt sierlijke zeiljachten en schepen gezien;
een ervan had een lange reis voor de boeg,
een ander wachtte slechts het zoute niets.

je hebt vluchtelingen gezien die nergens heen gingen,

beulen gehoord die een lied van vreugde zongen.

je moet de verminkte wereld bezingen.
denk aan de momenten waarop jullie samen
in de witte kamer waren en de vitrage bewoog.

keer terug naar dat concert, toen de muziek losbrak.

in de herfst verzamelde je eikels in het park
en de bladeren wervelden boven de littekens
van de aarde.

bezing de verminkte wereld
en het grijze veertje, dat een lijster heeft verloren,
en het zachte licht dat dwaalt en verdwijnt
en steeds terugkomt

colofon:

verantwoording

ligt bij:

open kunstenaarsvereniging

'de republiek' (sinds 1992)

& 'de balie' (sinds 1982)

inlichtingen:

<https://debalie.nl/>

<https://www.discordia.nl/>

<https://barreland.nl/>

<https://theatertroep.nl/>

<https://deroovers.be/>

<https://www.stan.be/>

(ea uit: be & nl)

deze keer met:

matthias de koning, jochum veenstra, annette kouwenhoven, vincent van den berg, margijn bosch, czeslav de wijs, jair stranders, tomer pawlicki, maureen teeuwen, miranda prein, jan joris lamers, wim van der grijn, cees walburgh schmidt, victor dijkstra, victor jas, ea.

[-klik op deze link voor de uitzending](#)

correspondentie: riserv@gmail.com

